

RUSÇA'DAKİ TÜRKÇE ÖDÜNÇLEMELER

Erdal KARAMAN*

ÖZET

Ruslarla Türkler arasındaki ilişkiler çok eski dönemlerden günümüze kadar süregelmiştir. Uzun yıllar aynı coğrafyada yaşayan, bazı dönemlerde mücadele içerisinde olan iki milletin, sözü edilen süreç içerisinde kültürel etkileşim içerisine girdiğine de şahit olmaktadır. Rusçadaki Türkçe ödünçlemelerin sayısının çok olması bahsedilen etkileşimin dil alanında daha yoğun olduğunu göstermektedir. Bazı Rus aydınların Türkçe mahlasları kullanıyor olması bu etkileşimin boyutunu ortaya koymaktadır. Bu çalışmada, Türk-Rus ilişkilerine, kısaca, temas edildikten sonra Rus leksikolog Maks Fasmer'in hazırladığı Rusçanın Etimoloji sözlüğündeki Türkçe kelimeler tarandı. Sözü edilen eserdeki Çuvaşça ve Yakutça kelimelerin sayısının çok olması ve ayrıca bir çalışma konusu olabileceğinden alınmadı.

Anahtar Kelimeler: Türkçe, Rusça, Türkçe kelimeler, Ödünçlemeler, Etimoloji, Fasmer.

BORROWINGS FROM TURKISH IN RUSSIAN LANGUAGE

ABSTRACT

The relation between Russian and Turks begins from the ancient times. We can witness that living for a long time in the same area, and during some periods having struggle, Russian and Turk cultures were in interaction. The amount of the borrowings from Turkish in Russian language shows that the interaction mostly affected the language. Even some Russian intellectuals used Turkish pseudonyms. In this work, after giving brief information about the interaction between Russian and

* Dr., Qafqaz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bakü / Azerbaycan erdalkaraman@yahoo.com

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Turks, we have analyzed the Turkish expressions in The Etimological Dictionary of Russian by Russian lexicolog Marks Fasmer except Chuvash and Yakut expressions.

Key Words: Turkish, Russian, Turkish expressions, Borrowings, Etymology, Fasmer

Türk-Rus İlişkileri

XII. yüzyılın sonlarına gelindiğinde Ruslar sırasıyla Avar, Peçenek, Hazar ve Kuman Türklerinin hâkimiyeti altında kalırlar. Uzun süre Türklerin hükümlanlığı altında bulunan Ruslar, Türklerin tesirinde kalıp teşkilatlanmalarını geliştirirler. Sözü edilen dönemlerde Ruslar, Knezlikler "Prenslıklar" şeklinde küçük devletçiklere ayrılmıştır. Büyük devlet olarak tarih sahnesine çıkmadan önce Rusya'da Kiev, Çernigof, Galiç, Polotsk, Turav-Pinsk, Rostov-Suzdal, Ryazan, Novgorod ve Vladimir-Volynsk Knezlikleri hüküm sürmüştür. Bu prensliklerin her birinin başında Hıristiyanlığı kabul eden ilk Knez Vladimir Svyatoslaviç'in soyundan gelen prensler bulunur. XIII. yüzyılın ikinci yarısında teşekkül eden Moskova Knezliği Özbek Han'ın izniyle 1328 yılında "Büyük Knezliğe" yükselir. Bu süreçle birlikte diğer Knezlikler, Moskova Knezliğinin hâkimiyeti altına girerek tek devlet olma yolunda önemli adım atmış olur.¹

Rus Knezleri sırasıyla 16 Temmuz 1223, 4 Mart 1238 tarihlerinde üst üste Moğol-Türk darbesini yerler. Nihayet Rus direnişi 1240 yılında vurulan üçüncü darbe ile Kiev'te kırılır. Bu süreçle birlikte Ruslar tamamen Moğolların hâkimiyeti altına girerler.²

Moğol İmparatorluğunun bir devamı olan Altın Ordu devletinin 1502 yılında yıkılmasıyla bu coğrafyada yeni bir dönem başlar. 1480'li yıllardan beri ortaya çıkan gelişmeler Moskova Knezliğinin, Moğol boyunduruğundan kurtulma çabaları olarak görülür. Diğer taraftan sözü edilen süreçte Moskova Knezliği yanında Kazan ve Kırım Hanlıkları da Altın Ordu devletinin devamına karşı olduklarını ima edecek siyaset izledikleri görülür.³

¹ Mehmet, Saray, Türk-Rus Münasebetlerinin Bir Analizi, İstanbul 1998, s. 11-12.

² Mehmet, Saray, age, s. 12.

³ İsenbike, Togan, "Altın Ordu Çözülürken Kırım'a Giden Yol", Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl (1491-1992), Ankara 1992, s. 39.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Cengiz Oğullarının son devamcılarında Altın Ordu devleti, Karadeniz'in kuzeyinden, Rusya içlerine kadar, çok geniş bir sahada, hâkimiyet kurarlar. Altın Ordu devletinin en büyük amacı, Orta Asya'daki Cengiz oğullarına ait toprakları kendi egemenliği altına almaktır. Sözü edilen dönemde devletini güçlendiren Timur (1336-1405), Altın Ordu devletinin emellerine mani olur. Önceleri Timur'la Altın Ordu devletinin arası çok iyidir. Altın Ordu devletiyle iyi ilişkiler içinde olan Timur, Toktamış'ın kendi çıkarları doğrultusunda siyaset sürdürmesini ister. Kısa süre sonra iki hükümdarın arası açılmaya başlar. Sürekli Ruslar üzerinde baskı kuran Toktamış, yaklaşan Timur tehlikesine karşı Ruslarla ittifak kurmaya başlar. Bu durum Timur'u çok rahatsız eder. Toktamış'ın faaliyetlerine karşı Timur, Yıldırım Beyazıt'ı Şarki Avrupa'yı ele geçirmek amacıyla işbirliğine çağırır. Timur'la Beyazıt arasında sözü edilen işbirliği gerçekleşmez. Diğer taraftan Toktamış, Timur taraftarlarını öldürtür ve Azerbaycan'a gönderdiği kuvvetlerle Tebriz ve Meraga'yı yağma ettirir. Bu hadiseler, Timur'la Toktamış arasındaki gerginliğin hat safhaya ulaşmasına sebep olur. Toktamış, Timur'a karşı Osmanlı devletine ittifak teklifinde bulunur; fakat bir sonuç elde edemez. Sözü edilen gelişmelerden sonra Timur, Toktamış'ın üzerine yürür. Altın Ordu devletine 1391'de ve 1395'te üst üste ağır darbeler vurur. Altın Ordu devleti bu savaşlardan sonra çok zayıflar. Nihayet devlet, Kazan, Kırım, Astrahan, Taht Hanlığı yahut Saray olmak üzere dört hanlığa bölünür. Altın Ordu devletinin bölünmesiyle birlikte Rusların önü açılır. Ruslar, zayıflayan Altın Ordu devletine karşı gelmeye başlarlar.⁴ Ruslarla Osmanlılar arasındaki ilk münasebetler ise İstanbul'un fethinden sonraki devirde başlar. Osmanlı devleti, II. Beyazıt'ın saltanatına denk gelen dönemde, Kırım ile olan yakın ilişkilerinden dolayı, Moskova Knezliği ile aynı safta olmuştur.(Togan⁵ İki devlet arasındaki aracılığı Kırım Han'ı Mengli Giray yürütür. Macar Kralını ziyaret eden Moskova elçisi Kuritsın, Osmanlı paşaları tarafından alıkonulur. Paşa kendisine II. Beyazıt'la irtibat kurmasını önerir. Bu durumu öğrenen III. İvan bundan cesaret alarak Mengli Giray'a mektup yazar. O da III. İvan'ın düşüncelerini Sultan'a bildirir. Sultan tarafından dile getirilen şu ifadeler kendisini şevklendirir: "Eğer, Moskova Çarı sen Mengli Giray'a kardeş isen, o zaman, benim de kardeşimsin." Bu temasla birlikte daha da cesaretlenen III. İvan Osmanlı ile ticari ilişkilerin başlatılması için yine Kırım aracılığıyla Osmanlı padişahına bir mektup yazar. Sultan'a Büyük Hükümdara, hitabıyla başlayan mektup

⁴ Mehmet, Saray, age, s. 16-17.

⁵ İsenbike, Togan, age, s. 40.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

şu satırlarla devam eder: "Sen, Müslüman hükümdarlar arasında en büyük hükümdarsın. Türk ve Acem hükümdarları üzerinde senin iraden vardır. Sen, kara ve denizlerin hükümdarı Sultan Beyazıt'sın."⁶

Osmanlılarla Ruslar arasında ilk ilişkiler bu şekilde başlarken daha sonraki dönemlerde Moskova ve Kırım arasındaki münasebetlerin, düşmanca bir tavır içerisine girmesi üzerine iki ülke arasında olumlu hava yerini mücadeleye bırakır.⁷ Bu süreçle birlikte uzun süre, 1670'li yıllardan başlayıp 1900'li yılların başına kadar, Osmanlı devletiyle Çarlık Rusyası arasında mücadele devam eder.

Osmanlı Devleti ve Çarlık Rusyası arasındaki mücadele bahsedilen şekilde gerçekleşirken 24-24 Ekim/6-7 Kasım 1917 tarihinde Lenin ve Troçki idaresindeki Bolşevikler, bir hükümet darbesiyle iktidarı ele geçirirler. İsyancılar çok kısa sürede bütün merkezlerde hâkimiyet kurarlar.⁸ Sovyet ihtilali gerçekleşikten sonra Türkiye ve Sovyetler Birliği arasındaki ilişkiler yeni bir boyut kazanır. Kurtuluş savaşı yıllarında, Sovyetler Birliği, Türkiye'ye silah ve para yardımında bulunur.⁹

Sovyetler Birliği kurulduktan sonra, Ruslar, Orta Asya'daki Türk milli birliğini bozmak için harekete geçerler. Bolşevikler, Özbekleri, Türkmenleri, Kazakları, Kırgızları ve Tacikleri ayrı ayrı ikna ederler. Türklerden zayıf karakterli insanları çeşitli vaatlerle aldatarak parçalama zemini için gerekli zemini hazırlarlar. Türk dilleri arasındaki lehçe farklılıklarını da bahane ederek Türklerin ayrı ayrı dilleri ve kültürleri olduğu fikrini yaymaya başlarlar. İstenilen şartlar oluştuğunda Türk cumhuriyetlerini önce "Muhtar" daha sonra da Ekim 1924'te "Sovyet Cumhuriyeti" olarak ilan ederler.¹⁰ 1990 yılına kadar Türk toplulukları Ruslarla aynı çatı altında yaşarlar. Bu süreçte iki millet arasındaki etkileşim en yüksek seviyeye çıkar.

Kültürel İlişkiler:

Osmanlı İmparatorluğuyla Rusya arasında bir taraftan savaşlar devam ederken diğer taraftan da, belli bir düzeyde de olsa, kültürel etkileşim gerçekleşmiştir. Ruslar ve Türkler arasındaki iletişim, önceleri iki ülkenin dilini bilen uzmanlar olmadığı için, Fransızca aracılığıyla olmuştur. Edirne anlaşmasından sonra

⁶ Omeljan, Pritsak, 1491-1532 Yıllarında Osmanlı-Moskova İlişkileri", Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl (1491-1992), Ankara 1992, s. 69.

⁷ A. P. Novoseltsev, "XV. Yüzyıl ile XVI. Yüzyıl Yarisında Rus-Türk İlişkileri", Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl (1491-1992), Ankara 1992, s. 77.

⁸ Selami, Kılıç, Türk-Sovyet İlişkilerinin Doğuşu, İstanbul 1998, s. 27.

⁹ Cevdet, Aslan, Türk-Sovyet Halklarının Kardeşliği, İstanbul 1976, s. 24.

¹⁰ Mehmet, Saray, age, s. 240.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Osmanlılar, Kaster'in "İmparatoriçe Katerina Tarihi" adlı eserini Osmanlı Türkçesine çevirirler. Rusların Orta Asya politikalarının kaleme alındığı Vizantel'in "Asya'da Çerniyayev" adlı kitabı Osmanlı Türkçesine tercüme edilir. Kırım Savaşından sonra Ahmet Mithat'ın "Rusya Tarihi" adlı kitabı Rusya'da yayımlanır. Tanzimat döneminde, Rusların yeni ile eski dönemdeki mücadelesini dile getirdiği Griboyedov'un "Akıldan Bela" adlı oyunu Osmanlı Türkçesine çevrilir. Belli dönemlerde Rusçadan Türkçeye çeviri yapanların çoğunun Rus olması dikkat çekicidir. "Gülнар Hanım" imzasıyla¹¹ çalışmalar yapan Kazan Üniversitesi, Filoloji Fakültesi mezunu, Olga Lebedeva, Ahmet Mithat'ın yardımı ile Puşkin, Lermantov ve Tolstoy'un kitaplarını Türkçe'ye çevirir.¹²

Ruslar da XVIII. yüzyıldan önce, Türkler hakkındaki malumatları seyyahlar vasıtasıyla elde ederler. I. Petro, 1724 yılında bir emir çıkararak 14-15 yaşındaki gençleri Türkçe öğrenmek amacıyla İstanbul'a gönderir.¹³ Kont Marsilya, "Osmanlı İmparatorluğunun Yükselmesi, Çökmesi ve Askeri Durumu" adlı eseri 1737 yılında Rusçaya çevirir. Bir Fransız'ın kaleme aldığı yazarı belli olmayan "1730-1731 Yıllarında Konstantinapol'da İki İnfial Haberi" isimli kitap Rusya'da yayımlanır. 1741 yılında İngiliz diplomat Rikot'un "Türk Manevisi" adlı kitabı Rusçaya çevrilir. Bunların yanında Türk dili hakkında bilgi veren kitapların yanında 30 binden fazla sözcüğüne sahip olan "Türk Sözlüğü" de 1730'lu yıllarda Rusya'da yayımlanır. XVIII. yüzyılın sonlarında "Kırk Vezir Masalları" Rus okuyuculara sunulur. 1781 yılında Moskova'daki dergilerin birinde Nabi'nin "Hayriye" adlı mesnevisi nesir şeklinde Rusçaya çevrilir.¹⁴

Rusçadaki Türkçe Ödünçlemeler

Yüzyıllardır irtibat halinde olan iki millet arasındaki kültürel etkileşimin seviyesini ve seyrini Rusçadaki Türkçe kelimeler ortaya koymaktadır. Sözü edilen dönemlerde Türkçeden Rusçaya yüzlerce kelime geçmiştir. Rus Türkolog N. Baskakov, Türkçe'nin Rusça üzerindeki bahsedilen tesirini, "Türk dillerinin Rus diline olan etkisi olağanüstüdür." sözleriyle ifade eder.¹⁵ Diğer taraftan Rusça soyadlar üzerine araştırma yapan ve bu alanda eserler ortaya koyan Rus

¹¹ Minehanım Tekleli, Türk İmzası, Bakı 2006, s. 70.

¹² S. N. Uturgauri, "İki Kültürün Teması", Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl (1491-1992), s. 81-82.

¹³ S. N. Uturgauri, age, s. 83-84

¹⁴ S. N. Uturgauri, age, s. 83-84.

¹⁵ N.A. Baskakov, Türk Kökenli Rus Soyisimleri, Bakü 1992, s. 5

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

araştırmacı A. Superanskaya, Rusçada Türkçe soyadların yaygın olarak kullanılmasını tabii bir durum olarak niteler.¹⁶ N. Baskakov, Rusçadaki Türkçe ödünçlemelerle ilgili dilcilerin yanında tarihçilerin de araştırma yapması gerektiğini dile getirmektedir.¹⁷

İslav dillerindeki Türkçe unsurlarla ilgili ilk çalışmalara 1850'lerde başlamış ve günümüze kadar da gelmiştir. Poppe'ye Vasmer'in hazırlamış olduğu eserde 1700 Türkçe kelime bulunmaktadır. R.T. Mendekinova Rus yazar İ. P. Şipov'un romanında 2500 Türkçe kelimenin yer aldığını dile getirmektedir.¹⁸

Rusçadaki Türkçe kelimeler hayatın her alanına sirayet etmiştir. Bu dilde, boy isimlerinden medeniyete, mimarlıktan resim ve heykeltraşa, ev eşyalarından gelenek ve göreneklere, hatta, günlük hayatta kullanılan kelimelere kadar geniş bir sahada Türkçe kelimeler yer almaktadır. Bunun yanında, Rusça salnamelerde ve destanlarda, avcılık ve hayvancılıkla ilgili Türkçe terimler yer alırken, sözü edilen eserlerdeki birçok yer ve akarsu isimleri de Türk menşelidir.¹⁹

I. Petro'ya kadar Çarların sarayında elçilerin kabulü, Türk-Tatar adetlerine göre yapılmaktadır. Bu durum, 1536 yılına ait "Çarlık Kitabı"nda ortaya çıkmaktadır. Kazan Hanı Şikaley'in hanımı Fatma Sultan'ın, Büyük Kinyaz İvan ve onun annesi Yelena Kulinskaya tarafından kabul edilmeleri "Kinyaz, Çariçeye; Tabukselam dedi ve görüştü" cümlesiyle anlatılır. Tabuk Tat. "tazim", selam, Ar. "selam"dır. Yine aynı cümlenin sonunda devlet adamlarının ve yüksek memurların görüşmeleri "karaşevatsya" kelimesiyle dile getirilir. Bu kelimedeki karaş- Türk lehçelerinde işteş fiil olup "bakışma" anlamına gelmektedir. Devlet adamlarının bir araya gelip görüşmeleri Türk kökenli "karaşevatsya" terimiyle ifade edilir. Diğer taraftan Rus prensleri Çar ünvanı yanında, Hakan ünvanını da kullanmışlardır. Hakan ünvanına Rus kaynaklarında ilk defa 839 yılına ait bir eserde raslanmaktadır.²⁰

Bunun yanında Türkçe ödünçlemeler, aydınların kullandıkları mahlaslarda da görülmektedir. Rus edebiyatında, Türk menşeli mahlas ve soyadların kahramanlara verilmesi dikkat çekicidir.

¹⁶ A.V. Superanskaya, Bazı mahlasların tarihi- "İlim ve Hayat", 1994, № 3, s. 27

¹⁷ N.A. Baskakov, age, s. 5-6

¹⁸ Günay Karaağaç, Türkçenin Dünya Dillerine Etkisi, http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/karaagac_01.pdf (24.12.2008)

¹⁹ A. N. Kononov, İstoriya İzüçeniya Türskih Yazıkov Vı Rassiyi, Leningrad 1972, s. 9.

²⁰ A. N., Kononov, (Tercüme eden K. Veli Nerimanoğlu) Rusyada Türk Dillerinin Öyrenilmesi Tarihi, Bakı, 2006, s. 17.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Mesela, sadece Yazar A.P. Çehov'un eserlerinde, Çeprakov "çeprak atın eğeri", İzyumov, Surguçov, Turmanov "turman bir çeşit güvercin", Kumaçova, Kolpakov, Koçevoy, Halatov, Çirikov, Hanov, Yartısev, Kaçalkın, Şapkin, Bahramkin, Karaulov; A. Ostrovski'nin eserlerinde de Kabanov, Kuçumov, Poluarşinnikov, Berkutov, Karandışev, Çugunov, Paratov, Korşunov, Dudukin vb. gibi Türk menşeli mahlaslara sıkça rastamak mümkündür. Bahsedilen mahlas ve soyadlarının Rus elitleri arasında daha yaygın olması, Türk kültürünün Rus kültürü üzerindeki tesirini göstermesi açısından önem arz etmektedir.²¹

Bir dilden başka dile geçen kelimelerin, yeni dile uyum sağlamak için fonetik değişikliklere uğraması tabii bir durumdur. Türkçe'den, Rusçaya geçen kelimelerin de Rusçanın rengiyle boyandığı, Rusçanın fonetik kurallarına uyduğu görülmektedir: Ütük "ütü", kumaç "kumaş", alıy "alı", kilina "kil", buran "boran", barsug "porsuk", kunak "konak", burya "bora" gibi.²²

Türkçeden Rusçaya geçen kelimeler bu dilde yeni anlamlar kazanırken aynı zamanda yeni mekanında dilin gelişmesine de yardımcı olmaktadır. Tüfyak "döşek" kelimesi Rusçada "baraj ve kanalların zemininin aşınmasını engellemek için yapılan örtü" anlamında teknikle ilgili bir anlam kazanmıştır. Yastıg "yastık" Rusçada "havyar kesesi" anlamında kullanılmaktadır.

Bunun yanında, Rusçaya geçen bazı Türkçe kelimelerin anlamlarının daraldığı ya da değişime uğradığı görülmektedir: Rusçaya Türkçe aracılığıyla geçen bahça kelimesi bu dilde sadece "kavun karpuz yetiştirilen yer"; tütün "kalitesi düşük tütün"; bardak "serserilerin toplandığı yer, dağılık mekan"; asker, "Türk askeri"; çempur, Türk lehçelerinde "at kıllarından örülmüş ip" Rusçada, "dizgin"; kuterma Türkçe'de "ımdat", Rusçada "heyecan, kargaşa"; kalanca, Türkçede "küçük kale", Rusçada "itfaiye binası" anlamında kullanılmaktadır.²³

Tekleli, bir dilden başka bir dile kelimelerin geçmesini, genel olarak "üstün dil, etkilenen, tesir altında kalan dil" gibi kavramlarla ifade edildiğini belirtmektedir. Türçe ile Rusça arasındaki münasebetin bahsedilen hususiyetlerden ziyade Türkçenin, sihirli, cazibeli, ilgi çekici ve ekzotik dünyasıyla ilgili olduğunu dile getirir. O, Rusçadaki Türkçe kelimelerin sayısının çok olmasını, kelimelerin

²¹ Minehanım, Tekleli, Türk İmzası, s. 6.

²² Minehanım, Tekleli, Rus Dilinde Türk Sözlüğü, Bakı 2006, s. 34.

²³ Minehanım Tekleli, Rus Dilinde Türk Sözlüğü, s. 44-45.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

mana bakımından taşıdığı zenginliğe ve Türk tefekkür tarzının üstünlüğüne bağlamaktadır. Bu durumu da Türk kültürünün bir zaferi olarak görmektedir.²⁴

Bu çalışmada, Türkçeden Rusçaya geçen kelimeler, Maks Fasmer'in hazırladığı **Etimologiçeskiy Slovar Ruskogo Yazıka** "Rusçanın Etimoloji Sözlüğü"nden tarandı. Fasmer'in adı geçen sözlüğü 1964 yılında Moskova'da yayımlanmıştır. Yaklaşık 20 yıllık bir emeğin ürünü olan sözlükte yüzlerce Türk menşeli kelime bulunmaktadır. Rus leksikolog Fasmer, bir bilim adamı titizliği ve objektifliğiyle bahsedilen ödünçlemelerin Türk kökenli olduğunu cesurca dile getirmiştir. Fasmer, Rusçaya geçen Türkçe ödünçlemelerin hangi lehçelerde kullanıldığı belirtirken, Türkçe kelimelerin kazandıkları yeni anlamları da göstermiştir. Çalışmada, Türkçe ve Türkçe aracılığıyla geçen kelimelerin hangi lehçe ya da lehçeler aracılığıyla Rusçaya geçtiği, sözlüğün cildi ve sayfası da parantez içerisinde verildi. Bunun yanında yabancı dillerden Türkçeye geçen ve Türkçe aracılığıyla Rusçaya geçen kelimelere de çalışmada yer verildi. Rusçadaki Türkçe kelimeler şu şekilde tasnif etmek mümkündür:

1) Yer İsimleri:

Alatır "Çuvaş şehri" (1, 68), Aralskaya more "aral denizi" (Çağ., Kaz., 1, 83), Ayu dag "ayı dağı" (Kır-Tat., 1, 99), Baykal, bay "zengin, büyük", köl "göl" baykal "büyük göl" (Kaz., Kır., 1, 107), Baykanova pole, Sözlü halk edebiyatında "masalımsı yer", bay "zengin", han "han", (Kaz. 1, 108), Balaklava "balık yetiştirmek için yapılan havuz" Kırım'da bir şehir adı. (Tür. 1, 112), Balkaş "bataklık yer" Kazakistan'da bir göl (Tat., Kaz., Alt. 1, 116), Balçut "balçık" Eski Moskova'da bir bölge (Nogay, Çağ. 1. 118), Barhan "Kazakistan'da kum tepesi" (Kaz. 1, 129), Yedikul "yedikule" (Tür. 2, 9), Yelabuğa "alaboğa" Kame'de şehir adı (Tat. 2, 13), Kazanka "nehir adı" (Tat. 2, 159), Kasimov "bir şehir adı" (Tür. 2, 206), Kodım "nehir adı" kadın kelimesinden, (Tel., Türk. 2, 276), Sibir Tat. seber, sever (Tat. 3, 616), Taşkent "taş şehir" Özbekistan'ın başkenti (Çağ., Tat. 4, 30), Tuzla "Odesa yakınlarında tuz gölü" (Tür. Kırp. 4, 116), Uzbek "özbek" (Çağ 4, 152)

2) Sebze ve Meyve İsimleri:

armut (Tür. 1, 87), erik (Tür. 3, 155), üzüm, diyalektlerde güzüüm (Tür. Kırım-Tat., Az. 2, 124), kabak, genel olarak Rusçada

²⁴ Minehanım Tekleli, *Rus Dilinde Türk Sözlere*, s. 26.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

"kabaçok" şeklinde kullanılır. "kabak" (Tür. 2, 148), kavun, kaun "kavun" (Tür. Uyg., Kaz. Kıp., 2, 154), kişmiş "çekirdeksiz üzüm" (Tat. Çağ. 2, 243), kurega "Kurutulmuş kaysı" (Kum. 2, 425), tut "dut" (Tür., Az., Çağ., 4, 126), kızıl "bitki, kızılıcık" (Tür., Çağ., Uy. 2, 230),

3) Renk İsimleri:

yaşıl "yeşil" (Tür. 4, 572), alıy "parlak kırmızı" (Tür., Kırım-Tat., Kaz., Çağ., 1, 73), ak (Tür. 1, 65), busiy "boz, gri" (Tür., Tat. 1, 252), sarança "sarıca" Kıp. sarınçka (3, 561),

4) İnançla İlgili Kelimeler:

abız "molla" (Tat., Kaz. 1, 58), akın "din adamı" (Kaz., Tat., 1, 67), ahun "din adamı" (Tat. 1, 98), kaptır, kaftır "keşişlerin giyindikleri elbise"; koptır "sivrisinekten korunmak için başa geçirilen bez" Çağ. karturgai "Büyük derin çuval", ulubagr "ulu bayram" (Az., Kıp., Az., Tel., Şor., 4, 160)

5) Giyim Kuşamla İlgili Kelimeler:

altanbas, altın ve basma'dan "altın simli kumaş" Tür. "altın bez" (Tür. 1, 72), arkalık "erkek ve kadınlar için kısa bir elbise" (Az. 1, 90), bayberek "ipekli kumaş" bay "Kır-Tat. zengin" ve berek "Çağ. Kalın çuha" kelimesinin birleşmesiyle ortaya çıkmış olabilir. (1, 107), basma "siyah ipek baş örtüsü" (Türkm., Tat., 1, 131), bahrama "peçe" (Kır-Tat. 1, 137), bahta "büyük koyu renkli başörtüsü" (Çağ. 1, 137), başmak "potin, çarık" (Kır-Tat., 1, 139), beşmet "pardesü" (Tat. 1, 163) buharka "1. uzun kulaklı şapka 2. pamuklu kumaş" buhara kelimesinden gelmektedir. (Özb. 1, 255), içetki, içitki "tatarların giydiği deriden yapılmış yumuşak tabanlı ökçesiz ayakkabı" (Kırım-Tat., Azer., 2, 145), karman, karmana "cep" menşei tartışılan kelimelerdendir. Fakat Çağ. kar- "birden dalmak, nüfuz etmek" kelimesinden gelebilir. (Çağ. 2, 201), kepenyak, tebenyak "başlığı olan uzun bir giysi" (Tür. 2, 220), ket "keten" (Kır-Tat., Kıp. Tür. 2, 226), kinyük "Kırmızı pamuklu kumaş" Tat. köñnek "gömlek" (Tat. 2, 224), kireya "Yakalı büyük kaftan" (Tat. 2, 237), kise "çanta, çuval" (Tür. Kırım-Tat. 2, 239), pampuşı "terlik, iskarpin" Kır-Tat. papuş (Kır-Tat.- 3, 195), talay "kadın gömleği" Kaz. talagayi, "düğmesiz" (Kaz. 4, 14), terlik "kısa kollu dar kaftan" (Tür., Kaz. 4, 48), çapan, çepan "köylülerin giydiği uzun elbise" Çağ., Kırg., Uyg. Çapan "entari, gömlek" (4, 315), çarki "Genellikle Sibirya'da giyilen ayakkabı" Kır.-Tat., Kum., Kırg., "çarık" (4, 316),

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

şugay "bir çeşit köylü kadınlarının giydiği bluz" Tür. çoha "uzun kaftan" (4, 483)

6) Eşya İsimleri:

balta (Tür. 1, 114), bardak (Tür. 1, 126), yağmurluk (Tür. 2, 17), yayık (Tür. 4, 552), çekiç (Tür. 4, 326), bilezik (Tür. 1, 106), kerevet (Tür. 2, 379), kuşak (Tür. 2, 439), balda "balta" (Tür. 1, 114), burdyük "şarap ve su koymaya yarayan tulum" (Az. 1, 244), yalaha, yelaşka "bira" argo, menşei belli olmayan kelime Türkçe yalak "Köpeklerin yemeğini yediği kap" (Tür. 2, 13), laçuga "çadır", Çağ. alacık "çadır"dan. (Kır.-Tat., Kıp., Kır. 2, 468), sapötka "arı kovanı, sepet, balık tutmaya yarayan file", Tür., Kır.-Tat. sepet (3, 558), stakan "bardak" kelime Çağ. tostakan, Kaz. tustağan "bardak" (Kaz., Çağ. 3, 743), terpug "törpü" (Tür. 4, 50), tuzluk "balıkları tuzlamak için kullanılır özellikle de havyarı" (Tür. 4, 116), tursuk "Kıymıs konulan tulum" Kaz. torsuk, Tat. tursuk (Kaz., Tat. 4, 125), türük, türük "çuval, çanta", Tür. dürü (Tür. 4, 137), çekmar "tokmak" (Çağ. Başk. 4, 325), çekuşa "tokmak, sopa" Tür. çekiç, Çağ. çeküş, Karaç. çöküş (4, 326), çempur "at tasma" Tel., çulbur, Alt. çulbur (4, 331) çibık "uzun ve sağlam olta" Kırım.-Tat., Uyg., Alt. "çubuk" (4, 358), çilim "pipo, tütün çubuğu, çiğnenen tütün" Çağ., Tat., çilim (4, 362), şomurluk "yağmurluk" (4, 466)

7) Organ İsimleri:

bubrek "böbrek" (Tür. 1, 226), Böbrek (Tür. 1, 226), alçık "oynar eklem" (Tat-Kır., 1, 74), baş, Rusça'da baş na baş "başa baş" şeklinde alış verişte kullanılmaktadır. (Tür. 1, 138), burun, murun (Tür. Kır.-Tat., Kıp. 1, 248), murlo "surat" Tür. murun, burun'dan (Tür. 3, 13), sıçug, Kuman "bağırsak, iç" Kıp. suçuk "sucuk", Çağ. "bağırsağın başlangıcı" (Kıp., Çağ. 3, 822)

8) Tarım ve Hayvancılıkla İlgili Kelimeler:

başak (Tür. 1, 130), çavdar (Tür. 4, 309), ark (Tür. 1, 92), burçak (Tür., Çağ., Kaz. 1, 249)

9) Ölçü İle İlgili Kelimeler:

arşın "uzunluk ölçüsü birimi" (Tür., Tat., Kıp., Tel., 1, 92), batman "ağırlık ölçü birimi" (Tat. 1, 134),

10) Hayvan İsimleri ve Hayvanlarla İlgili Kelimeler:

berkut "büyük kartal" Çağ. Börküt "kartal" (1, 157), btiyüg, bityük "beygir, büyük at" Çağ. Bitü "deve", Özb. Biteü (Çağ. Öz. 1,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

169), tilki (Tür. 4, 135), ayü, ayov, ayö "ayı" (1, 62), donuz (Az. 1, 529), biryuk, böri "kurt, yalnız adam" (Çağ. 1, 168), buzağı (Tür. 1, 233), borsuk (Tür. 1, 128), argamak "efsanevi at" (1, 84), balık "balık" (Tür. 1, 119), barsuk "porsuk" (Tür., Kaz., Balkar, Çağ. 1, 128), bars "pars" (Türkm. 1, 128), bahmat "yavaş giden at, küçük at" (Tat. 1, 136), bugay "boğa" (Tür. 1, 228), bırs "sırtlan" ağızlarda kullanılmaktadır. (Turk. 1, 259), devyakuş "devekuşu" (Tür., Kır-Tat, 1, 492), cumbura "köstebek" (Çağ. 1, 511), div "dev" (Türk dillerinden, 1, 512), doñoz "domuz" (Tür. 1, 529), evraşka "köstebek" (Çağ. 2, 6), işak "eşek" (Tür. Kırım-Tat., Az. 2, 148), kaban "yaban domuzu" (Az., Tat, Kaz., Kıp. 2, 149), karaguş "küçük kartal" (Uyg. Tat. 2, 191), karga "karga, yaşlı kadın" (Tür. Çağ., Kaz. 2, 196), karçeya "küçük kartal" (Tel. 2, 205), kater "katır" (Kır.-Tat., Az., Kıp. 2, 210), keçka "keçi" (Tür. Tat. 2, 227), kikikat "kuşların ötmesi" Eski Türkçe kü "ses, çılgılık" (Kaz. Az. 2, 229), kizyak, kizyok, tizyak, tizek "tezek" (Tür. Az., Kır.-Tat. 2, 231), kaçkar "damızlık koyun" (Çağ. Kıp., Tat. 2, 359), kurdyük "kuyruk" (Tür. Az., Kaz., Kıp., 2, 424), kurlançuk "deniz avuğu" (Tür. 2, 426), otara "koyun sürüsü", Tat. utar "ahır, ağıl" (Kaz., Tat. 3, 169), saksagan, Tür., Çağ. saksagan, Uyg., Şor. sagıskan, Tat. Kaz. sauskas (3, 547), saman "saman" (Tür., Çağ., Kır.-Tat. 3, 552), samur "yaban domuzu", Tür. Kır.-Tat. "samur", (3, 554), sarıç "çaylak" (Uyg., Çağ. 3, 564), tabun "sürü, at sürüsü, yıldı" (Çağ., Kırım-Tat. 4, 7), tombuy "dişi köpek", tunbai "antilop, dağ geçisi" (4, 75), tohtuy "boynuzları yeni çıkan koyun, toklu" (Kaz., Kır. Kıp. 4, 89), tülka "tilki" (Kır.-Tat., Kıp., Kaz., Özb. 4, 134), tüya "iki hörgüçlü deve" Çağ. tüya, Kaz. tüyö, tüö, Uyg. Teve, Tür. deve (4, 139), çepak "balık" Tat., Al., Karaç., Çağ. çabak "çamça balığı" (4, 322), çubarniy "alaca at" Tat., Çağ., (4, 375), çulan "bölme, duvar" Tat., Alt., Tel. çulan "ağıl, yoksul evi" (4, 380), şerba "her türlü küçük balık" Kırım-Tat., çorba "haşlama suyu, sade çorba", Uyg. çobra, Tat. şurpa, Çağ. Özb. Şorba (4, 504), yayla "yaylak, otlak" (Kırım-Tat., Tat. 4, 552), yastık "havyar kesesi" Tür., Kırım-Tat., Kıp., Tat. yastık "yastık" (4, 567)

11) Sosyal Hayatla İlgili Kelimeler:

ağa (Tür., Azr. 1, 60), aksakal "duayen" (Tat. Az. 1, 66), akın "Kazakistan'da şarkı yarışmasında başarılı olan" (Kaz. 1, 67), alpagut "asil, aydın insan" Eski Rusça'da, Abaza "dikkat etmeden konuşan adam" (Tür. 1, 56), ağa (Tür. Az. 1, 60), alpaut "soylu, meşhur insan" (Tat., Kıp., 1, 72), apayka "abla" (Kır-Tat., Tat., 1, 80), bay "zengin, ağa" (Kır-Tat., Tür. 1, 106), bayguş "fakir, yoksul" (Tat.,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

Öz. 1, 107), yeralaş "karmakarışık, düzensiz" diyaleklerde yeralaş, yarlaş, arlaş şeklinde geçmektedir. Çağ. ve Özb. Aralaş "karma karışık, karışık" (Çağ., Özb. 2, 22), kabala "Tayin edilen kalitede ve zamanda yapılması istenilen bir günlük iş" (Tür. 2, 148), kalım "Tatarlarda geline verilen para, altın, mehir" Tat. kalın (Tat., Kırg., Alt., 2, 171), kaçaga "kaçak, soyguncu" (Tür. Az. Çağ. 2, 213), keremen "sağlamlaştırma, kuvvetlendirme" (Kıp., Çağ. 2, 224), orda "gürültü, düzensizlik" Eski Rusça'da "boy, millet, göçebe", Çağ., Kaz., Az. "saray, sultanın, hanın otağı" (3, 150), seünç "sevinç" (Tür. 3, 615), tarbagan "köstebek" (Tel. 4, 23), tasma "geyiklerde koşum için kullanılan şerit" (Tat. 4, 26), gaydamak "çapulcu" (Tür.1, 383)

12) Millet ve Boy İsimleri:

abaza (Tür. 1, 56), avar (Tür. 1, 58), başkurt (Tat. 1, 139), arnavut (1, 88), balkar (Karaç. 1, 116), başkurt (Tat. 1, 139), karakalpak (2, 191), avarets, "Dağıstan'da bulunan bir millet" avara "işsiz" kelimesinden (Tür. 1, 58), aryanın "Udmurt milleti" (Tat. 1, 93), başkir "Güney Uralda Türk boyu" (1, 138), gagauz "Türk" (Tür. 1, 380), grebenkiye kazaki "Terek sahillerinde yaşayan Kazaklar" (1, 454), kazak "bağımsız, serbest insan" (Kırm-Tat, Kaz. Çağ. 2, 158), karakalpak "Amuderya civarında yaşayan Türk boyu" (Kaz., 2, 191), karagırgız "Orta Asyada yaşayan Türk boyu" (Kaz. 2, 191), kirgiz "kirgiz" (Tür., Kır., Çağ. 2, 237), kitay "Çin" (Uyg. Kır. 2, 240), nogaytsı "nogay" (Kır.-Tat. 3, 79), oyrat "Sibirya'da bir Türk boyu" Oguz boyuna yakın boylardan birisi (3, 127), yakutu "uçta yaşayanlar" Tür. yaka, Uyg., Çağ., Tur. yaka, Kırm.-Tat. yağa, Yak. sağa (4, 553)

13) Yiyecek ve İçecek İsimleri:

bekmez (Tür. 1, 146), pirog, börek (Tür. 3, 265), dolma (Tür. 1, 483), ayran (Tür. Kırm-Tat., Çağ. 1, 65), bal (Tür. 1, 118), araka, araki "vodka, içki" (Kır-Tat., 1, 82), boursak "buğday unundan hazırlanan hamurun inek yağında kızartılmasıyla yapılan yiyecek" (Kaz. 1, 136), beşbarmak, bişparmak "yemek adı, koyun etinden baharat ve unla yapılan yemek" (Tat. Kır., Kaz. 1, 163), buza "boza" (Tür., Tat., Kaz., Çağ., 1, 232), bulgur (Tür. 1, 238), burda "Kırmızı şarap" (Tat. 1 244), butka "lapa etle yapılan" (Tat. 1, 253), dalma "dolma" (Tür. 1, 483), kaymak "kaymak" (Tür. Az. Kırm-Tat. 2, 162), katık "koyun sütünden yapılmış ekşimiş ayran" (Tür. Az. 2, 211), kumis "kımız" (Tat., Kaz., Uyg. 2, 416), kurmaç "kızartılmış arpa, yulaf" (Tel., Çağ. 2, 426), krut, kurt "tuzlu peynir" (Uyg. 2, 429), tabani "Ruslarda bir çeşit yufka" Tat., Kırm.-Tat., Kıp. taban, tapan "taban" (Kırm.-Tat. Kıp. Tat. 4, 6), çihir "sert kırmızı şarap" Çağ.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

çağur, Kıp. çağur, Karaç. çağur (4, 368), çurek, Az., Kırm.-Tat., Çağ. (4, 386), yaşka "Çuvaşların sade çorbası", Tür., Kırm.-Tat., Kaz., aş "yemek" (4, 572)

14) Yönetimle İlgili Kelimeler:

han (Tür. 4, 221) sancak (Tür. 3, 558) beg, bek, bey "prens" (Çağ. 1, 139), beğul "saray memuru" (Çağ., 1, 139), abız "sultan huzurunda yüksek rütbe sahibi" Tat. abız "molla, alim" (Tel., Şor. 3, 111), sancak "vali, idareci" XVI. Yüzyılda çok sıklıkla kullanılmıştır. (Tür. 3, 558), uzden "Kafkaslarda dağlı seçkin, asilzade" (Kıp. 4, 153), yarlık "hanın emri, fernan" Çağ. yarlık "sultanın emri", Uyg., Alt., Tel., (4, 561)

15) Türkçe Aracılığıyla Geçen Kelimeler:

aba (Tür. 1, 57), almas "elmas" (Tel., Tat., Kaz., Kıp., 1, 71), rakı (Tür. 3, 438), ayva (Tür. 1, 64), bamia "bamyas" (Tür. 1, 120), amanat (Tat. 1, 75), emir (Tür. 4, 518), bağça (Tür. 1, 111), bülbül (Tür. 3, 405), divan (Tür. 1, 512), funduk (Kırım-Tat. 4, 210), ferman (Tür. 4, 196), fıstık (Tür. 4, 197), garib (Tür. 1, 393), havla (Tür. 4, 217), havuz (Tür. 2, 211), haz (Tür. 4, 211), imam (Tür. 2, 128), kebab (Tür. 2, 147), lahana (Tür. 2, 467), ma'mur (Tür. 2, 566), mehlem, (Tür. 2, 564), muhayyer (Tür. 3, 19), nohut (Tür. 3, 86), pehlivan, bolvan (Tür. 1, 186), çadır (Tür. 4, 311), çorba (Tür. 4, 504), bostan (Tür. 1, 139), hazz (Tür. 4, 215), hane (Tür. 4, 380), garem "harem" (Tür. 4, 265), fındık (Tür. 4, 210), namaz (Tür. 3, 41), şamdan, şandal (Tür. 4, 404), aba (Tür. 1, 55), abdal "derviş" (Tür. 1, 56), alım "alim" (Tür., Az., 1,73), aman "yardım" (Tür., Tat, Kaz, 1, 75), ambar (Tür., Kıp., Kır-Tat, 1, 75), amin (Tür. Kıp., Uyg., 1, 76), andarak, antrak "entari" (Tür. 1, 78), arnaut "arnavut" (Tür. 1,88), aşuk "aşık" (Tür., Kır-Tat, Kıp., 1, 98), badma "badem" (Tür. 1, 103), badya "Şarap fıçısı, kadeh" (Tat., 1, 104), bakaleya "bakkal" (Tür. 1, 109), bakan "Ar. bakkam" "Boya yapılan ağaç" (Çağ. 1, 109), bakşış "bahşış" (Tür. 1, 111), balagan, Far. balahane "yatak odası" (Tür. 1, 111), biçare "zavallı, mutsuz, (Tat. 1, 169), bora "fırtına" Yunan (Tür. 1, 193), bura "1. deve, 2. burak atı" (Tür. 242), vakıfa "vakıf" (Tür., Özb. 1, 268), vizir "vezir" (Tür. 1, 33), gardal "hardal" (Tür. 1, 393), garip "garip" (Tür. 1, 393), gyavur "gavur, kafir" (Tür. 1, 480), derviş (Tür. 1, 500), dest "deste" Farça dest "el"den (Tür. 1, 507), defter (Tür. 1, 509), cirim, jirim "eyer kolonu" (Kaz., Tat. 1, 510), curapki, jurapki, "Çorap" (Tür. Az. 1, 511), divan (Tür. 1, 512), duvan "açık, büyük yer" (Kır-Tat., Çağ. 1, 549) durman "bitki" Tat. Başk. "ilaç" (Tür. 1, 555), duhan "dükkan" (Tür., Kırm-Tat. 1, 556), zetın, zıtın

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

"zeytin" (Kırm-Tat., Kıp. 2, 96), imam (Tür. 2, 128), kazna "hazine" 1389 yılından beri kullanılmaktadır. (Tür., 1, 160), kaznaçey "hazineci" (Tür. 2, 160), kaydalı "zincir pranga" Türçe aracılığıyla geçmiş olabilir. (Tür. 2, 161), kalança "kale, kaleccik" (Tür. 2, 165), kalya "bir tür çorba" (Tür. 2, 171), kantar "el kantarı" (Tür. 181), kaftan (Tür. Az. 2, 212), lal "yakut" Kır.-Tat. 2, 453), levenets "kopuz, çomak, kütük" Ukrayna'da "boyu uzun, sağlam adam" Türkçe'deki levent kelimesinden olabilir. (Tür. 2, 472), leklek "leylek" (Az. Kır.-Tat. 2, 478), lefer "lüfer" (Tür. 2, 489), liman (Tür. Kır.-Tat., Kıp. 2, 497), lülka "lüle" (Tür., Az. 2, 546), mazut "petrol işlenmesinde ortaya çıkan atık" (Tür. 2, 558), malhan "melhem" (Tür. 2, 564), mangal "mangal" (Kır.-Tat., Az. 2, 567), marafeti "maskaraya çevirmek, külah giydirmek" Ar. Marifetten gelebilir (Tür. 2, 572), maşal "meşale" Ar. Maş'ala (Tür. 2, 586), meçet "mescit" (Tür. 2, 613), meşa "işlenmemiş koyun postu" Farsça, Türkçe'de "meşin" (Tür. 2, 614), mindara "minder" (Tür., Kır.-Tat., 2, 623), mitkal "kalın ipekli kumaş" Fars. mitakāli, (Çağ. 2, 629), kergerden "su aygırı, gergadan" (Çağ. 2, 223), mişen "nişan, mühür, işaret" (Tür. 2, 630), murza "prenses" Kaz. murza "efendi", Ar.-Fars emirzāde (Kaz. Tat. 3, 12), muskaradniy "adi, iğrenç" Ar. maskara (Tür. 3, 16), muşmula "muşmula" Yun. "muşmula" (Tür. 3, 21), nadjak "savaşta kullanılan balta" Tür. "nacak" (Tür. 3, 38), nohot "nohut" Fars. nuhut'tan (Tür. 3, 86), paşa "paşa" Fars. patahşa (Tür. 3, 223), peşkeş "hediye, rüşvet" Fars. pişkes (Tür. 3, 257), pulo "Tatar bozuk parası" Tür. "Altın ordu devletinde bakır para" Yunan olabilir. (Tür. 3, 404), raka "rakı", Ar. arakı, (Tür. 3, 438), ramazan "oruç ayı" (Tür. 3, 440), busurman "müslüman" (Tat. Kaz., 1, 132), sabur "sabır" (Tür., Kıp. 3, 542), sagan "çanak, tas" Ar. sahn (Tür. Kır.-Tat. 3, 543), saray, Tür., Kıp., Uyg., Tat. saray, Fars. sarāi, sarā "saray" (3, 560), sunduk "sandık" (Çağ., Kırm.-Tat., Kaz. Kıp., Tür. 3, 803), sayfan "çizme" Bal. Karaç. sahtiyan, Kırm.-Tat., Kıp. saktiyan (Bal.Karaç., Kırm.-Tat. 3, 566), surna "zurna" (Tat. 3, 806), tabin "hizmetçi" (Çağ. 4, 6), tafya "şapka", Ar. tākiya (Tat. 4, 29), teraza "terazi" Fars. (Tür. 4, 46), tamaşa "itişip kakışma, kavga" Arapça menşelidir. Kıp. Tat. tamaşa "itişip kakışma, izleme" (Kıp., Tat. 4, 75), türban Fr. turban, Fars. dulbend (4, 136), farfor, Ar., Fars. farfur, fağfur "Çin imparatorluğunda unvan, Çin'de bir bölgenin adı" (4, 186), haberçiy "haberci" (Tür. 4, 214), çerdak "balkon, çardak" Kırm.-Tat., Karaim. (4, 336), şeptala "şeftali" Kırm.-Tat., Az., Kıp. Fars. şeftālu (4, 428), tamak "balık midesi" Kaz., Çağ., Kıp. Tat. tamak "ağız hayvanlar için, nehrin denize döküldüğü yer" (4, 17), çoban (Tür. 4, 308), cepken (Tür. 4, 373)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

16) Bitki ve Tahıl İsimleri:

ağaç (Tür. Az. 1, 60), kadı (Tür. 2, 156), ardiş "dağ selvisi" (Tür., Kır-Tat., Az., 1, 85), evşan "pelin" (Çağ., Türk., Kaz. 2, 7), kamış (Tür., Az., Tat. 2, 177), kermek, kermyak, karmyak "sarı kök", Kazakça kermek "acı step bitkisi" (Kaz. 2, 225), kuga "kamış" (Kaz. 2, 398), sarana "kırmızı Sibiry zambağı" Tat. "zambak", Moğ. "yaban sarımsağı" (3, 560), tiken "maki, funda, çalılık", Çağ., Kaz., "çakal eriği ağacı, çalılık" (4, 57), tuturgan "pirinç" (Kıp. 4, 127), tütün "en düşük kalitede tütün" (Tür., Kır.-Tat., Çağ. 4, 138)

17) Eski Türkçe Kelimeler:

balbal (1, 186), kagan (2, 155), bagatır "cesur" (1, 183), irtiş "akın" (2, 139), alberi, "alper" Eski Türkçe "alıp eri" (3, 133), taman, tarkan "unvan, paye" (4, 17)

18) Kültür ve Medeniyetle İlgili Kelimeler:

beg (Çağ. 1, 141), oda (Tür. 1, 95), arba "dört tekerli araba" (Kır-Tat., Kıp., Çağ., 1, 83), artel "ortak" (Tür.1, 89), arık "ark" (Uy., Kaz., Kır-Tat, 1, 92), aul "yurt, köy" (Tat.,Kaz. 1, 96), balçuk Eski Türkçe balık "şehir, nakış" (Uyg.1 , 118), barış "gelir, kazanç" Kır-Tat., Tür., "barış" basma "mühür" (Türkm., Tat., 1, 131), bilinç eski Rusçada kullanılmıştır. (Tür. 1, 165), bir "vergi" Türkçe ber- fiilinden " (Tür. 1, 166), bulat "çelik" (Tür., Kıp. 1, 238), denga, dengi "para" Tat. Çağ., teñke, teñge, "gümüş para" (Tat. Çağ. 1, 499), karataş "kurşun kalem" karataştan (Tür. 2, 192), karmak, kormak "çengel iğnesi" (Tat., Kıp., Çağ., Kaz.2, 201), kaşık "delikli ya da deliksiz tahta kaşık tencereden küçük parçaları almak için" (Tür. Tat. Kıp. 2, 215), kayık "kayık" (Tür. Tat. 2, 215), kenesit "danışma, tavsiye" (Kır-Tat. 2, 222), kilim, kelim "kilim" (Kır.-Tat., Kıp. 2, 232), kirpiç "kerpiç" (Tür. Tat. 2, 238), kopza "kopuz" (Tür., Karaim. Kaz. 2, 268), komey "kayık" (Çağ. 2, 301), kurgan "mezar taşı" (Tür., Kıp., Kaz., Çağ. 2, 424), ocak (Tür., Az., Çağ., Kır.-Tat. 3, 177), sara "para", Tür. Tat., Kır., Kaz. sarı "renk ismi", Tür. sarı "altın" (3, 559), satoha "şehirlerde küçük pazar" (Çağ., Kıp. 3, 565), tamga "damga" (Uyg., Tat., Çağ., 4, 18), taraban "davul" Tat. daraban "baraban", (Tat. 4, 20), tolkovini "açık, sarıh, makul" Tür. tolmaç "tercüman" (4, 71), tolmaç "çevirme" Eski Rusça'da tilmaç şeklinde geçmektedir. (Kıp., Kaz. Tel. 4, 72), tulumbas "büyük Türk davulu" Tür. tulumbaz (4, 118), çarok "Çeliğin işlendiği tezgah" (Tür., Az., Kırm.-Tat., 4, 317),

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

19) Askerlik ve Kahramanlıkla İlgili Kelimeler:

çerik (Uy. 4, 429) kışla (Tür. 2, 242), yeniçeri (Tür. 4, 558), ordu (Tür. 3, 150), başıbozuk "orduda düzenli olmayan birlik" (Tür. 1,138), yesir, yasır "esir" (Tür., Kırm-Tat. 2, 29), kanturga "küçük çuval, mermi" Alt. Karturga, (2, 188), kincal, ağızlarda çingalişe, çinbalişe, hançer kelimesinden gelmiş olabilir. (Tür. Kır.-Tat. 2, 234), ruslan, eruslan "bahadır, kahraman" Tür., Çağ., Uy., Tat. aslan; Kazak aruslan, Çuv. areslan (Radlov) (3, 520), ura, Tür. urmak'tan (Tür. 4, 166), şerenga "kalabalık, takım" Kıp. çeri, Çağ. çerik, Uyg. Çerik "asker" (4, 429), şubaş "ordu, kuvvet, emniyet müdürü" Tür. subaşı, Çağ. subaşı (4, 482)

20) Tabiatla İlgili İsimler:

yağmur (Tür. 2, 19), buran "boran, tipi" (Tür., Tat., Çağ. 1, 243), bus "puslu, dumanlı" (Tür. 1, 250), yerik "su mecrası", Çağ. yarug "çatlak" (Çağ. 2, 24), sakma "patika, çığır, araba izi" Kaz. sokpa "patika" (Çağ. Kaz. 3, 547), sırt "sıra dağ" (Kırm.-Tat.,Kaz., 3, 820), tulum "büyük sapkın kaya, nehir yatağındaki taş" (Tür. 4, 118), tuman "duman" (Tür., Kaz., Kır., Kıp. Çağ. 4, 119), uzek "eski mecra, nehrin yatağı" (Tel., Kaz. 4, 154), yar "yar, uçurum" Tür., Tat., Alt., Tel. yar (4, 559), yaşel "bitki", Kırm.-Tat., Tat., Az. yaşıl "yeşil" (4, 572)

21) Alet İsimleri:

çekiç (Tür. 4, 325), arkan "urgan" (Tür. Kaz. Çağ., 1, 86), baklaga Tat. baklak "su kabı" (Tat. 1, 110), kobur "deri kılıf silah için" (Tat. 2, 269), toyaga "dayak, sopa, topuz" (Tür. Uyg., Tat. 4, 91), çanak, çinak "ağaç tas, çanak" (Tür., Az., Kır.-Tat. 4, 314)

22) Bilimle İlgili Kelimeler:

bilig (çağ. 1, 174), bilge (tat. 1, 147), çugun "dökme demir" (Tat., Kum., Karaç. 4, 377)

23) Akrabalıkla İlgili Kelimeler:

ata, atay "baba" (Çağ., Tat.,Kaz. 1, 95), atka, atya, Tür. Ata, Kaz. Ateke, "büyük baba" (Kaz. 1, 97), baba, babay "baba" (Tür., Çağ. 1, 99), kadaş "kardeş" (Uyg. 2, 275), tamır "dost, arkadaşı" (Kaz., Tat. 4, 18), tavarış "arkadaş" Çağ. tavar "sürü, mal" tavar+eş tavarış, önceleri sadece ticari ortaklık için kullanılmış, bugün anlam genişlemesi olmuş (Çağ. 4, 68)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

SONUÇ

İki millet arasındaki kültürel, sosyal, ekonomik ve askeri ilişkiler neticesinde Türkçeden Rusçaya birçok kelime geçmiştir. Rusçadaki Türkçe ödünçlemelerin hayatın her alanıyla ilgili olması iki millet arasındaki etkileşimin derecesini ortaya koyması açısından önem arz etmektedir.

Bu çalışmada, edebi eserlerde kullanılan Türkçe ödünçlemeler ele alındı. Oysaki uzun süre, özellikle, de Sovyetler Birliği döneminde, bir arada yaşayan iki milletin etkileşiminin daha da ileri düzeyde olduğu bir gerçektir. Eserlere girmeyen; fakat Türk cumhuriyetlerinde meskûn bulunan birçok Rus vatandaşının yeni Türkçe kelimeleri sıklıkla kullanmaları ve benimsemeleri kaçınılmazdır. Sözü edilen alanda araştırma yapıldığında Rusçadaki Türkçe unsurların sayısının artması gayet tabiidir. Bugün sınırların açılmasıyla Türk ve Rus ilişkileri farklı bir boyut kazanmıştır. İki millet arasındaki etkileşime paralel olarak, iki dilden kelime alış verişinin günümüzde de, yoğun olarak, gerçekleşmesi söz konusudur.

Bunun yanında Türkçedeki, özellikle Arap ve Fars menşeli kelimelerin Türkçe aracılığıyla Rusçaya geçtiğine şahit olmaktayız. Türkçede yaygın olarak kullanılan birçok Arap ve Fars menşeli kelimelerin dilimizde kullanılan anlamıyla Rusçaya geçmesi dikkat çekici bir durumdur.

Yemek isimlerinden kültür ve medeniyet sahasındaki kelimelere, askeri kelimelerden hayvan ve bitki isimlerine, akraba isimlerinden giyim ve kuşamla ilgili kelimelere kadar geniş bir alanda Türkçe kelimelerinin varlığı, Türk kültür ve medeniyetinin, Rus kültür ve medeniyeti üzerindeki tesirini ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- ASLAN, Cevdet, Türk-Sovyet Halklarının Kardeşliği, İstanbul 1976.
BASKAKOV, N. A., Türk Kökenli Rus Soyisimleri, Bakü 1992.
KARAAĞAÇ, Günay, Türkçenin Dünya Dillerine Etkisi, http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/karaagac_01.pdf (24.12.2008).
KILIÇ, Selami, Türk-Sovyet İlişkilerinin Doğuşu, İstanbul 1998.
KONONOV, A. N., (Tercüme eden K. Veli Nerimanoğlu) Rusyada Türk Dillerinin Öyrenilmesi Tarihi, Bakı, 2006.
KONONOV, A. N., İstoriya İzuçeniya Türskih Yazıkov V1 Rassiyi, Leningrad 1972.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*

-
- NOVOSELTSEV, A. P., "XV. Yüzyıl ile XVI. Yüzyıl Yarisında Rus-Türk İlişkileri", Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl (1491-1992), Ankara 1992.
- PRİTSAK, Omeljan, 1491-1532 Yıllarında Osmanlı-Moskova İlişkileri", Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl (1491-1992)," Ankara 1992.
- SARAY, Mehmet, Türk-Rus Münasebetlerinin Bir Analizi, İstanbul 1998. TOGAN, İsenbike, "Altın Ordu Çözülürken Kırım'a Giden Yol", Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl (1491-1992), Ankara 1992.
- SUPERANSKAYA, A. V. Bazı mahlasların tarihi- "İlim ve Hayat", 1994, № 3.
- TEKLELİ, Minehanım Türk İmzası, Bakı 2006.
- TEKLELİ, Minehanım, Rus Dilinde Türk Sözlere, Bakı 2006.
- UTURGAURİ, S. N. "İki Kültürün Teması", Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl (1491-1992).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/3 Spring 2009*